پوهندوي مستعلی (نیازی)
ښوونې او روزنې پوهنځي
تاریخ څانگې علمی کادر غړي

له [۱۸۲۸ _ ۱۹۷۳ ز کال][۱۲۴۲ _ ۱۳۵۲ ل] د افغانستان مطبوعاتو ته یوه لنډه کتنه

لنډیز :

نوموړي علمي مقاله کې په افغانستان د مطبوعاتو د تاریخ یو مهمه برخه ۱۲۴۲_ ۱۳۵۲ ل (۱۸۲۸ ز _ ۱۹۷۳ ز) کالونو کې څیړل شوي . چې د مطبوعات په بنسټ ایښودلو او پراختیا کې کوم واکمن زیاته ونډه اخستي او په دي اړه یو دقیقه څیړنه شوي ده . په دې لیکنه کې د امیر شیر علی خان ، امیرحبیب الله خان ، غازي امان الله خان ، حبیب الله کلکاني (بچه سقاو) ، نادرخان او ظاهر شاه د واکمنیو پر مهال د مطبوعاتو وضیعت (د جریدو ، روزنامه او نورو خپرونو) په اړه څیړنه شوي ده .

سریزه :

په افغانستان کې د مطبوعاتي فعالیتونه پیل او پراختیا د افغانستان د هر پاچا په واکمنۍ کې ځانگړي بڼه او وضیعت درلود . ځیني وختونه د افغانستان یوه رسنۍ د بهرنیو هیوادونو خصوصاً د انګلیسانو له خوا بنده شوي لکه د سراج الاخبار جریده چې له یوي شماري له خپریدو څخه وروسته د انګلیسانو په اشاره او فشار بنده شوه. د سراج الاخبار افغانیه جریده چې له (۱۹۱۱ ز) کال وروسته په نشر پیل وکړ، روسان د نوموړي جریدي په نشر ډیر خفه او د دي جریدي د بندیدو هڅه یې کوله ، د امیر شیر علی خان په واکمنۍ کې د جریدو نشر پیل د عبدالرحمن خان ، حبیب الله خان ، امان الله خان ، حبیب الله کلکانی ، نادر خان او ظاهر شاه د واکمنۍ پر مهال لوړې او ژورې تالې وهلي دي جریدو او مجلو په هر وخت کې خپل تاریخي مسولیت سرته رسولی. چې ځیني یې بندیان شوي هم دي ، خو هڅه یې کړې چې فرهنگي فعالیت جاري وساتي او د افغانستان د خلکو په بیدارۍ او د خپلو حقوقو په تر لاسه کولو کې یې ونډه اخستي ده . زمونږ د هیواد په (۱۹۱۹ ز) کال کې د خپلواکۍ تراخستلو وروسته د مطبوعاتو او جریدو په نشر او فعالیت کې هم ستر بدلون را منځ ته شو او خپرونو ډیره پراختیا وکړه .

موخي

_ په یو ځانگړي تاریخي پړاو کې د افغانستان د مطبوعاتو وضیعت څیړنه. تر څو لوستونکي په دغه پړاو کې د مطبوعاتو له حالت او د وکمنانو له کړنو څخه خبرتیا پیدا کړي .

_ د ځینو جریدو په بندیدو کې د بهرنیو (انگلیسانو) د فشار اغیز .

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د علمي رتبې دلوړیدو له پاره د یوه شرط بشپړول .

مو ادو او کړنلاره :

د څیړنې میتود کتاب توني ده چې د دي مقالي په لیکلو کي د غوره او علمي اثارو او ویب سایټ څخه ګټه اخستل شوې ده . د مطبوعاتو د وضیعت په اړه لیکل شوې . مطالبو او علمي اسنادو څخه د نوموړې مقالې لیکلو کې ګټه اخستل شوې ده . ځکه دمطبوعاتو وضیعت په هر واکمنۍ کې ځانګړې بڼه در لوده . ځینو واکمنانو د نشراتو په مقابل کې ستونزې ایجادولې او د سالمې نیوکې د تحمل توان یې نه در لود .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امیر شیر علی خان د واکمنۍ پرمهال[۱۲۴۲ _ ۱۲۵۲] [۱۸۲۸ _ ۱۸۷۸] ز کال

امیر شیر علي خان د دويم ځل واکمنۍ پر مهال د نورو اصلاحاتو په خوا کې مطبوعاتو ته هم ځانګړې پاملرنه وکړه . د شمس النهار جريدې په ۱۸۷۳ ز کال د حکومت تر مستقيم نظارت لاندي نشرات پيل کړل . ځکه مطبوعات به ځيني وخت د دولت تر مستقيم نظارت او کله به هم د مطبوعاتو د قانون د نافذيدو له امله به ځيني ورځپاڼي او جريدي په ازاد ډول نشريدلي .

امیر شیر علي خان د علامه سيد جمال الدين افغان د اصلاحي پروګرام د تطبيق او ټولنيز اصلاحاتو د تطبيق په خاطر د شمس النهار جريده خپره کړه .

د شمس النهار د جريدي له نشريدو سره سم د افغانستان خلکو د ورځپاڼې د لوستو او فعاليت سره آشنايي پيدا کړه . د دې جريدې له نشر څخه وړاندي خبرونه د جارچيانو له خوا په څلور لارو کې خپريدل ، د نوموړې جريدې له نشره سره افغانستان د نړيوالو رسنيو سره اړيکي پيدا کړې . ځکه په دي جريده کې ديني ، مذهبي او د بهرنيو ژبو څخه ژباړل شوي علمي مطالب خپريدل . په (۱۸۷۵ ز کال) کې اميرشير علي خان يوه چاپ خانه وارد کړه چې په دي چاپ خونه کې به کتابونه ، جريدې ، تعليمات نامې او لوحې چاپيدلي . (۱۰ : ۷۲) .

د امیر حبیب الله خان د واکمنۍ پرمهال [۱۹۰۱ _ ۱۹۱۹ ز][۱۲۷۰۹ _ ۱۲۰۷ ل کال]

امیر حبیب الله خان په (۱۹۰۱ ز کال) واک ته له رسيدو وروسته د سلطنت په څلورم کال (۱۹۰۵ ز کال) د شاهي مدرسې يو شمير روڼ اندي او پوهان د ديني علومو د تدريس په محل (د کابل د چوب فروشۍ په مسجد کې) امير دربار ته وړانديز وکړ چې د افغانۍ پوهانو ټولنه (انجمن) جوړ شي . د دې ټولنې له پاره مولوي عبد الروف کندهاري چې په خاکې مشهور و د مشر ، مولوي محمد سرور واصف او مولوي احمد جان الکوزی چې په تاجر مشهور و د منشيانو په توګه وټاکل شول . د ټولنې موخه دخلکو ويښول او د نوي تمدن سره آشنا کول وه ، سراج الاخبار د نشر د اجازې له منظورۍ څخه (۸) مياشتې وروسته د (۱۹۰۲ ز کال) د جنوري په ۱۱ مه لومړۍ ګڼه په ۳۲ مخونو کې چاپ شوه . (۷ : ۲۸)

د سراج الاخبار جريده ډير ژر د برطانوي هند د فشار په آساس بنده شو . ښاغلی محمد ابراهيم عطايي په دې اړه داسې نظر لري : ((د سراج الاخبار يو ګڼه خپره شوه خو داسې ډير اسناد او شواهد شته چې له هند څخه انګريزانو امير حبيب الله خان ته اخطار ور کړ . او هغه هم دا خپرونه بنده کړه ....) . (۸ : ۱۵۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

*محمود طرزي په دربار کې له خپل نفوذ څخه ګټه واخسته او د امیر حبیب الله خان د رضایت وروسته په (۱۹۱۱ ز کال) د سراج الاخبار افغانیه جریده د محمود طرزي په مدیریت نشر شوه. محمود طرزي په دې جرید ه کې د مشروطه غوښتونکو نظریاتو پر بنسټ د استعمار ضد او بشري نړۍ د پرمختګونو اړوند مهم علمي نظریات خپرول. نوموړې جریده د افغانستان سربیره د تاجکستان، هند او ایران د ځوانانو په بیدارۍ کې ونډه واخسته. په (۱۹۱۸ ز کال) محمود طرزي د سراج الاخبار په یوه (ضیمه) کې د سراج الا اطفال په نوم د تنکیو ځوانانو او کوچنیانو لپاره نشره کړه. (۲: ۱۴)

دامان الله خان د واکمنۍ پر مهال [۱۲۹۸ _ ۱۳۰۸ ل] [۱۹۱۹ _ ۱۹۲۹ ز کال]

غازي امان الله خان د واکمنۍ پر مهال د نورو ټولنیزو اصلاحاتو په خوا کې په مطبوعاتو کې هم ژور بدلون منځ ته راغی او د پام وړ جریدې او ورځپاڼې نشر شوې. د هغه د واکمنۍ د اساسي قانون په یولسمه ماده کې د مطبوعاتو ازادۍ ته داسې اشاره شوې وه: ((داخلي ورځپاڼې او چاپي مطبوعات د اړونده قوانینو د حکم سره ازاد دي. د ورځپاڼو چاپ حق د افغانستان د دولت او خلکو ته ځانګړې دې. بهرني نشرات د دولت له خوا تنظیم او سانسوریږي.)) (۱: ۱۵)

۱۹۲۸ ز کال د مطبوعاتو نظامنامه جوړه شو چې د نوموړي نظامنامې وروسته مطبوعاتو فعالیت قانوني بڼه غوره کړه. چې په دې نظامنامه کې د جزا وړاندوینه هم شوې وه. خو په هیواد کې د مطبوعاتو فعالیت پراخه او لاندې ورځپاڼې، اونیزې او میاشتنۍ خپرېــــــــــــــــــــدلې.

* محمود طرزي د غلام محمد طرزي زوی (۱۲۴۴ لمریز _ ۱۸۲۸ ز کال) د اګست په ۲۳ مه په غزني کې زیږیدلی دی. لومړنۍ زده کړې یې د خپل پلار او ملا محمد هوتک څخه کړي. نوموړي اردو ژبه په هند کې د استوګنې پر مهال زده کړه. په شام او بغداد کې یې عربي ژبه، زده کړه. په (۱۹۰۲ ز کال) افغانستان ته راستون شو. په ۱۹۳۳ ز کال د ځیګر د ناروغۍ له امله په استانبول کې مړ شو او هلته خاورو ته وسپارل شو. (۳_مخ: ۱۲۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ ـ اتحاد مشرقي ورځپاڼه .
۲ ـ ابلاغ ورځپاڼه .
۳ ـ حقیعت ورځپاڼه .
۴ ـ افغان اونیزه ورځپاڼه
۵ ـ امان افغان ورځپاڼه.
٦ـ افغان ورځپاڼه .
۷ـ غازي ورځپاڼه
۸ـ اتفاق اسلام ورځپاڼه
۹ـ طلوع افغان ورځپاڼه .
۱۰ ـ بیدار اونیز ورځپاڼه .
۱۱ ـ ارشاد النستوان ورځپاڼه .
۱۲ ـ اصلاح ورځپاڼه .
۱۳ ـ جریده مکتب (دوه اونیو کې یو ځل خپریده
۱۴ ـ مجموعه عسکر میاشتنۍ .
۱۵ ـ معارف میاشتنۍ .
۱٦ ـ ائینه عرفان میاشتنۍ .
۱۷ ـ مجموعه صحیه میاشتنۍ .
۱۸ ـ پښتون غږ میاشتنۍ (۲: ۱۵)

دامان الله خان په واکمنۍ کې د ازادو مطبوعاتو په لړ کې انیس د غلام محی الدین انیس په مدیریت چاپ شوه. غلام محی الدین انیس د غلام نقش بند زوي د احمدزیو قوم ته منسوب اصلي ټاټوبی غزني دی .(۴: ۸۸)

بله اونیزه نسیم السحر په نوم د احمد راتب او محمد نوروز په مدیریت نشریدله . غلام محی الدین انیس یوځل بند ي شو خو محمد ولی خان هغه ازاد او انیس بیرته خپل نشرات پیل کړل . نسیم سحر هم په شاه باندې د نیوکې له امله بندي شو . (۲: ۱۲)

د امان الله خان په واکمنۍ کې د ارشاد النسوان د جریدې په نشرسره د ښځو ونډه په مطبوعاتو کې زیاته شوه. پورته نشرات یو شمیر په ولایتونو کې نشریدل لکه طلوع افغان په قندهار کې ، اتحاد مشرق په جلال اباد ، اتفاق اسلام په هرات ، غازي په خوست کې ، ستاره افغان ، په پروان ، اتحاد اسلام (بیدار) په مزار شریف کې خپریدلې .(۲: ۱۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امیر حبیب الله کلکاني (بچه سقاو) د واکمنۍ پرمهال [۹۲ / جدی / ۱۳۰۷ _ ۲۹ جدی / ۱۳۰۹] [۱۹۲۹ فبروری _ ۱۹۲۹ اکتوبر]

د امیر حبیب الله کلکاني (بچه سقاو) په واکمنۍ کې ځینې دولتي او خپلواکه جریدي بندي شوي خو یو شمیر جریدې د دولت د پالیسۍ او تگلارې سره سم چاپیدلې، د امان افغان پر ځای د حبیب الاسلام د رسمي جریدې په توگه چاپیدله. لومړی یې د غلام محی الدین انیس او سید حسن په مسولیت خپرونه کوله خو له (۲۱) مې گڼې وروسته دواکمنۍ تر پایه پورې برهان الدین کشککي د دې جریدې د مسول مدیر په توگه دنده اجرا کوله او له دې جریدې پرته لاندې جریدې د حکومت د سیاست سره سمې خپریدلې.

۱_ رهبر الاسلام (بیدار) په مزار شریف کې د عبدالصمد په مسولیت.

۲ _ شرف الامسار (موئید لاسلام) په کندهار کې.

۳ _ اتحاد مشرقي اونیزه (الایمان) په نوم د مولوي محمد ابراهیم کاموي په مدیریت.

۴ _ اتفاق اسلام اونیزه جریده دهرات په ولایت کې د محمد سرور جویا په مسول مدیریت.

۵ _ نهضت الحبیب اونیزه جریده په خان اباد کې د محمد بشیر په مسولیت خپرونې کولې. یو شمیر جریدې د دولت پر ضد نشریدلې چې عبارت دي له:

۱_ اتحاد افغان جریده د جنرال شاه محمود او محمد یعقوب حسن په مسولیت د پکتیا په ولایت کې.

۲ _ د کور غم د سید حسن په مسولیت په ننگرهار کې او غیرت الاسلام خپرونې کولي.. د حبیب الله کلکاني په واکمنۍ کې ټولو خپرونو اسلامي بڼه درلوده. ځکه د امان الله خان د دورې د مطبوعاتو قانون د نورو قوانینو سره یوځاي لغوه اعلان کړل شو. (۴: ۴۳۷ _ ۴۳۸)

نادر خان د واکمنۍ پر مهال [۱۹۰۹ _ ۱۳۱۲ ل ک] [۱۹۲۹ _ ۱۹۳۳ ز کال]

د ۱۹۳۰ لمریز کال د افغانستان د اساسي قانون د اتباعو د عمومي حقونو په ۲۲ ماده کې داسې راغلي دي: ((مطبوعات و اخبارات داخله که خلاف مذهب نباشد مطابق اصولنامه مخصوص آن ازاد میباشد. مطبوعات و جراید خارجه که به مذهب و سیاست حکومت علیه افغانستان اخلال نه رساند اد خال آن به افغانستان ازاد است.)) (۲: ۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۹۳۱ میلادي کال د کابل ادبی انجمن جوړ کړ . او د دې انجمن نشراتي ارگان کابل مجله کې علمي ، تاریخي او ادبي مقالې خپریدلې چې روڼ اندو پام وړ وگرځیده . (۲ : ۱۲)

نادر خان د واکنمی پرمهال د اماني دورې جریدې او ورځپاڼې چې د حبیب الله دکلکاني (بچه سقاو) په واکمنۍ کې یې نوم بدل شوي وه ده بیر ته په اصلي نوم نشر کړې چې عبارت دي له :

۱ _ اصلاح تاسیس نیټه : ۱۳۱۰ ل ۱۹۰۱ ز کال د امتیاز خاوند . محمد نادر او مسول مدیر شیر احمد . په ۱۳۵۲ لمریز کال د داود خان کودتاه وروسته بنده شوه .

۲ _ کابل تاسیس نیټه : ۱۳۰۱ ل کال د امتیاز خاوند د افغانستان ادبي انجمن مسول مدیر محمد انور بسمل ،په پښتو او دری ژبه چاپیدله .

۳ _ اتحاد مشرقي تاسیس نیټه : ۱۲۹۸ ل د امتیاز خاوند د مشرقي تنظیمه ریاست ، سر محرر میرزا شاهرخ او برهان الدین کشککي او نور ... خود نادرخان په واکمنۍ کې د ننگرهار په نوم خپریدله .

۴ _ اردو تاسیس نیټه : ۱۳۰۱ ل ۱۹۲۲ ز د امتیاز خاوند د ملي دفاع وزارت مسول مدیر محمد داود .

۵ _ افغان کلنۍ : د امتیاز خاوند د کابل ادبي انجمن .

۶ _ هرات د تاسیس نیټه : ۱۳۱۱ ل د امتیاز خاوند انجمن ادبي ولایت هرات ، مسول مدیر سرور جویا .

۷ _ حی علی الفلاح : د تاسیس نیټه ۱۳۱۱ چاپ دولتي مطبعه کابل .

۸ _ اقتصاد تاسیس نیټه : ۱۳۱۱ کال چاپ مطبعه دولتي کابل .

۹ _ عرفان تاسیس نیټه : ۱۳۱۰ د امتیاز خاوند د معارف وزارت مسول مدیر محمد هاشم شایق .

۱۰ _ پیام تندرستی تاسیس نیټه : ۱۳۱۰ ل د امتیاز خاوند د صحیه مستقل ریاست . (۱ : ۲۵۰ _ ۲۵۱)

اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ پرمهال[۱۳۱۲ _ ۱۳۵۲ ل کال][۱۹۳۳ _ ۱۹۷۳ ز کال]

د سردرا محمد هاشم خان (۱۹۳۳ _ ۱۹۴۶ ز کال) د صدراعظمي په ۱۷ کلنه دوره کې مطبوعات د دولت تر کنترول لاندې وه . د نیوکې او اصلاحي خپرونو حق یې نه درلود په ۱۹۳۶ ز کال دمطبوعاتو مستقل ریاست او د باختر اطلاعاتي اژانس مدیریت تاسیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

شول . چې په دې سره په داخل او بهر کې په منظم ډول د اطلاعاتو د را ټولولو زمينه برابره شوه . د راډيو په شمول ټول نشراتي ارگانونه د محمد هاشم خان تر جدي کنترول لاندې وه . (۲ : ۱۹)

د شاه محمود خان د صدارت دوره (۱۹۴۶ _ ۱۹۵۲ ز کال د دويمې نړيوالې جگړې له پای ته رسيدو وروسته په ۱۹۵۰ ز کال د مطبوعاتو دويم قانون نافذ شو . د شاه محمود د صدارت پرمهال انگار ، ندای خلق نيلاب ، ولس ، آئينه ورځپاڼو خپرونې ازادو او نا دولتي مطبوعات گڼل کيدل . چې د کابل په ښار کې خپريدلې . او د فارياب په مرکز کې د اتوم په نوم نشريه موجوده وه . (۲ : ۱۹)

او دولتي نشرات پامير ، صدای ملت ، پيام اقبال ، الفبا او ژوندون په نومونو په پلازمينه او ولايتونو کې نشريدلې . (۲ : ۱۹)

د شاه محمود خان صدارت په دوره کې ۱۳۲۹ لمريز کال د مطبوعاتو اصولنامې سربيره نورې اداري لکه دارة المعارف عمومي ، مديريت پوهنې ننداري عمومي مديريت او په ۱۳۳۱ لمريز کال په کراچۍ ، لندن ، قاهره ، نوي ډهلي ، او تهران کې مطبوعاتي اداري جوړې شوې . . (۷ : ۲۷۳)

د سردار محمد داود خان د صدراعظمۍ (۱۹۵۳ _ ۱۹۶۲ ز کال) پر مهال ازادو مطبوعاتو ته اجازه ورنه کړل شوه . خو نوي دولتي نشر يې لکه کابل ټايمز ، هيواد ، ستوری ، سره مياشت ، افغانستان ، پيام حق ، تعليم وتربيه الفلاح ، اريانا ، کانو صنايعو او يوشمير نورې جريدې په ولايتونو کې خپريدلې ، خو داود خان هم لکه محمد هاشم خان په دولتي مطبوعاتو ټينگار کاوه او د ازادو مطبوعاتو مخالف و . (۲ : ۲۰)

د ديموکراسۍ لسيزه (۱۹۶۳ _ ۱۹۷۳ ز کال) (۱۳۴۳ _ ۱۳۵۲ ل) کې د افغانستان دريم آساسي قانون چې په ۱۹۶۴ کال کې تصويب شو . د مطبوعاتو د ازادۍ په اړه يې داسې ليکلي وه . : ((دبيان ازادي له تعرض څخه مسونه ده.هر انسان حق لري چې د قانون داحکامو سره سم يوازې د افغانستان د اتباعو حق دې ، دوې اجازه لري چې عمومي مطبوعې جوړې او د مطبوعاتو په نشر کې ونډولري ، خو د راډيو او تلويزون دستگاه گانو جوړول يوازي دولت ته اختصاص لري . (۲ : ۲۱)

د ديموکراسۍ په لسيزه کې انقلابي خوځښتونه د تشکيل په حال کې و . د خلق او پرچم ورځپاڼو د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند ايديالوژي ، اهداف او مرام نشراوه او يو شمير نورې ازادې او خپلواکې نشر يې منځ ته راغلي خو د داود خان په کودتاه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۳۵۲ _ ۱۹۷۳) سره ټول ازاد نشرات بند او دولتي مطبوعاتو تر کلک نظارت لاندې نشرات پیل کړل. خو ادبي، علمي او فرهنګي فعالیتونو پرمختګ وکړ.

د ۱۳۴۳ لمریز کال آساسي قانون په یو ویشتمه ماده کې داسې راغلي وه: ((د فکر او بیان ازادي د بلوسی څخه په امن ده، هر افغان حق لري چې مطالب د قانون د حکومونو سره سم له دي چې لومړي یې د دولتي مطبوعاتو ته وښيي چاپ او نشر کړي. د عمومي چاپ خانې د تاسیس او مطبوعاتو د خپرونو اجازه اود امتیاز قانون د حکمونو سره سم یوازي د افغانستان د اتباعو او دولت ته ور کول کیږي. د راډیو او عامو خپرونو او کار ځایونو تاسیس او چلول یوازي په دولت پوري اړه لري. (۲ : ۲)

د ۱۹۲۵ ز کال څخه تر ۱۹۷۱ ز کال پورې ۳۱ غیر دولتي ورځپاڼې او جریدې خپریدلې چې ۷ جریدي لکه خلق، پرچم، مساوات، صداي عوام، شعله جاوید او افغان ملت د سیاسي ګوندونو د نشراتي ارګان په توګه خپریدلې. یوازي د سبا په نوم یو وړه ازاده مطبعه موجوده وه. نوري ټولې په دولتي مطبعه کې چاپیدلي. (۹: ۲۱۹)

خو ازادو یعنې غیر دولتي ورځپاڼو چې کله جواز تر لاسه کړ او یو اندازه پیسې یې په بانک د تضمین په توګه کیښودلې په خپله لاره کې یې بل خنډ شتون نه درلود خو په دې ټولو کې د ټولنیزو ګټو احساس درلودونکي کم وو. (۹: ۲۲۴)

پایله:

مطبوعاتو د افغانستان په کلتوري تاریخ کې د پام وړ ونډه اخستې ده. چې اوس مهال خلک د رسنیو د معلوماتو پر بنا د دولت په کړنو قضاوت کوي. او د سیاسي وضیعت ارزونه کوي خو مهمه دا ده چې ټولې رسني په ایمانداری سره حقیقتونه نشر کړي تر څو دخلکو د بیداری سبب و ګرځي.

په افغانستان کې مطبوعاتي فعالیت د امیر شیر علی خان دویم ځل واکمنی کې په رسمي ډول پیل شوه. د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنی تر پایه پورې یې مختلف پړاونه طې کړي دي. چې ځینو واکمنانو لخوا د ورځپاڼو مسولینو ته د تحدید او بندي کیدو سزا هم ورکړل شوې ده. خو مطبوعاتو خپل ټولنیز رول لوبولي او د خلکو باور یې پرځان پیدا کړې. اوس ډیری ځوانانو مطبوعاتي فعالیتونو ته مخه کړې ده. خو مطبوعاتو د تاریخ په دغه پړاو کې یعنې له ۱۸۲۸ څخه ۱۹۷۳ ز کال پورې، دغازي امان الله خان واکمنی او د دموکراسی لسیزه ځانګړی ځای لري. چې په دي دغو دواړو وختونو کې مطبوعاتو دپام وړ پرمختګ کړی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Abstract:

The media and press took part in cultural history of Afghanistan . Now a days people gudge on the basis of information publishing throush press a bout governmental laws and activities . they examine political situation , but It is important for media to public ate fact with reality and honesty to awarm people .In Afghanistan the press and media activities started when Amir sher Ali khan had come in authority for the second time . And passed throush different stages up to the end of Ali Hezrat Zahir shai government . That from some authoritative directors of newspapers were punished and prisoned .

But press and media played its social and central role . And achieved the trust of the people , Now a days a lot of people take interest in media but press has a special position for the period 1868 throush 1975 during Amanullah khan decade of democracy , That played central , Role in publishing press .

ماخذونه

۱ _ افغان ، فریاد ، نجم الدین (۱۳۸۴ هـ ش) . نگرش بر تاریخ معاصر افغانستان . انجمن نشراتي دانش ، پشاور .

۲ _ پرتو نادری ، نصرالله (۱۳۸۵ ل) . چگونکې رسانه ها در افغانستان . مجتمع جامعه مدني افغانستان ، نگاه انتشارات و مطبعه ، میوند .

۳ _پیغام ، جان محمد (۱۳۹۱ ل) ، پوهه ، د ننگرهار پوهنتون علمی او څیړنیزه ، دری میاشتنۍ خپرونه . علامه محمود طرزی . ۱۳۹۱ ل کال دویمه _ دریمه گڼه ، چنگابښ _لیندي پر لپسي ۴۳ _ ۲۴ گڼه .

۴_ پیغام ، جان محمد (۱۳۹۲) پوهه د ننگرهار پوهنتون علمي او څیړنیزه درې میاشتنۍ خپرونه . غلام محی الدین انیس . په افغانستان کې د ملي خپلواکه نا دولتي جریدې بنسټ ایښودونکی . ۱۳۹۲ ل کال لومړی گڼه مرغومی _ غبرگولي . پر له پسې گڼه : ۴۴_ ۴۵

۵ _ پیغام ، جان محمد (۱۳۹۰) کال . د شلمۍ پیړۍ په لومړیو دریو لسیزو کې د افغانستان سیاسي او فرهنگي بهیر . مومند خپرندویه ټولنه . ننگرهار جلال آباد .

۶ _ ځلمی ، محمد ولي (۱۳۸۴ هـ ش کال) . د افغانستان په وروستي دموکراسی کې د فکر او بیان ازادي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ ـ دریځ ، امین الله (۱۳۷۹ خورشیدي) افغانستان د قرن بستم ، کتابخانه دانش ، پیشاور .
۸ ـ عطایي ، محمد ابراهیم (۱۳۸۴) . افغانستان پر معاصر تاریخ یوه لنډه کتنه . دویم چاپ انتشارات میوند ، سبا کتابخانه ، پشاور .
۹ ـ کشککي ، مصباح الدین (۱۳۸۹) . د آساسي قانون لسیزه . ژباړه داد خان غزنیوال ، میوند خپرندویه ټولنه . مطبعه کابل
۱۰ ـ هاشمي ، سید سعدالدین (۱۳۵۹ هـ ش) . افغانستان معاصر . پوهنځی علوم اجتماعي پوهنتون کابل . گستنر

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library